

6021

ՀԱՆՐԻ ԹՐՈՒԱՅԱ

ԾՈՎԱԽՈԶԵՐԸ

ՎԻՊԱԿ

Թրգմ. ՍԱՀԱԿ ՊԱՆԼԳՃԵՍՆ

1939

ԳԱՀԻՐԻ

Տպարան ՆԵՂՈՍ

84

ժ-88

20 APR 2006
19 NOV 2010

84
թ-88

ՀԱՆՐԻ ԹՐՈՒԱՅԱ

ԾՈՎԱԽՈԶԵՐԸ

ՎԻՊԱԿ

Թրգմ. ՍԱՀԱԿ ՊԱԼԸԳՃԵԱՆ

5508

1939

ԳԱՀԻՐԷ

Տպարան ՆԵՂՈՍ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍԲ՝ Հ. ԹՐՈՒԱՅԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

Հայագգի այս երիտասարդ վիպագիրը, որուն բուն անունն է՝ Լեւոն Թորոսեան — Թարասով, Ֆրանսական նորագոյն գրականութեան մէջ շինած է նախանձելի դիրք մը:

Ծնած՝ 1 Նոյեմբեր 1911ին՝ Մոսկուա, ռուս յեղափոխութեան շրջանին փախած է իր ծնողաց հետ, որոնք հաստատուած են Փարիզ՝ 1920ին: Ֆրանսական ոստանին մէջ ան սնած է միայն Ֆրանսերէն լեզունով ու մշակոյթով:

Իր առաջին վեպը՝ *Faux Jour* (Կեղծ Լոյս), լոյս տեսաւ 1933ին, եւ անակնկալօրէն արժանացաւ ժողովրդապաշտ վեպի մրցանակին: Այնուհետեւ հրատարակեց հետեւեալ վեպերը. — *Le Vivier* (Չկնաւագանք), *Grandeur Nature* (Բնական Մեծութիւն), *La Clef de Voûte* (Կամարի Բանալին), եւ վերջապէս *L'Araigne* (Սարդը) որ 1938ին շահեցաւ Ֆրանսական մեծագոյն գրական մրցանակը՝ «Prix Goncourt»-ը:

Շուտով լոյս պիտի ընծայէ նաեւ պատմութեամբներու հաւաքածոյ մը եւ Տոսթոյեւսկիի վրայ ուսումնասիրութիւն մը:

Իր ներկայ վիպակը՝ «Ծովախոզերը» (*Les Co-bayes*) հրատարակուած է *Candide*-ի 30 Նոյեմբեր 1938ի թիւին մէջ: Լուսաբանութեան համար քսենք, որ ծովախոզը կը գործածուի անասնաբանական փորձարկութեանց մէջ, գիտական պրպտումներու ընթացքին: Փոխաբերաբար է որ բառը գործածուած է հոս, որակելու համար գիտական փորձերու իբր առարկայ ծառայող մարդկային եակները:

ԾՈՎ ԱՆՈՋԵՐԸ

○○○○○ ○ ○○○○○

Ալպէս Փէնսըլ Նոր կախուած էր ձեռունի մէկ կեռէն, երբ տեսաւ դուռին բացուելը և սենեակէն ներս մտնելը փոքրահասակ մարդու մը՝ որ զինք կը բարեւէր քաղաքավարօրէն: Ալպէս Փէնսըլէ՝ տեսակ մը խեղդուկ հոյհուկ արձակեց, և սրունքները ցնցեց գետնին վերև՝ ի նշան զայրոյթի: Ամենեւին չազդուելով այս ընդունելութենէն, փոքրահասակ սեւ մարդը անկողնին վրայ զետեղեց քեմուխտէ խոշոր պայուսակ մը, թաղիքէ գլխարկը, հովանոցը և չէկ ձեռնոցներ:

Տագոյն և մետաքսի թուղթի պէս ճմռթկուած դէմք մը ունէր ան, պաշտօնատարի անկեղծ և քիչ մը տխուր աչքեր, ու կոծիծ մը՝ կզակին: Շատ հանդարտօրէն, աթոռակի մը վրայ բարձրացաւ և վար առաւ Ալպէս Փէնսըլէի մարմինը, որ գետին տապալեցաւ՝ պառկող կովու մը աղմուկը հանելով: Յետոյ, քաշեց թեզանիքները և ըսաւ.

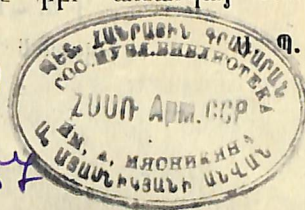
— Ես կը կոչուիմ Ֆոսթէն Վանթր: Մոռցած էիք բանալիով կղպել ձեր դուռը:

Ալպէս Փէնսըլէ ոչինչ պատասխանեց, որովհետեւ մեռած կը կարծէր ինքզինք: Այս անխօսուածենէն մըտահոգ՝ փոքրահասակ սեւ մարդը իր պայուսակէն դուրս հանեց ռոմի սրուակ մը, հովանար մը, անգլիական աղ, սպունգ մը և գործի անցաւ՝ վերակենդանացնելու համար դժբախտը:

Կ'աշխատէր ճափոնուհիի մը ճշգրիտ և պզտիկ շարժումներով, ծուլով, նորէն կանգնելով, ինքն իր

(5122-56)

11078-54

վրայ դառնալով. և կը լսուէր իր յօդերուն ճարձատուժը՝ չոր հացի պէս: Կը քրթնէր:

«Խաղաղած ծովուն վրայ...ը՛,

«Կը ծնի ծուխ մը...ը՛»:

Ալպէն Փէնսըլէ բացաւ աչքերը և խոր հառաչ մը արձակեց:

— Ի՞նչ կ'ընէք հոս, ըսաւ կլլուած ձայնով մը:

— Ձեզ կը վերադարձնեմ կեանքին, պատասխանեց Պոսթէն Վանթր պարգորէն:

— Աւելի լաւ կ'ընէիք եթէ տունը մնայիք:

— Թո՛ւ-թո՛ւ-թո՛ւ... Մանուկի մը պէս կը խօսիք: Նախ սա պզտիկ գաւաթը խմեցէք, և պիտի տեսնէք ազդեցութիւնը:

Յուսահատը վերցուց գլուխը, ուժայ մը ալքով կլլեց և թքաւ գետին:

— Ո՛չ մէկ բանէ համ չեմ առներ: Եթէ գիտնա՝ յի՛ք...

— Ամէն ինչ գիտեմ, ամէն ինչ գիտեմ: Գիտեմ թէ քսանըհինգ տարեկան էք, թէ՛ չունիք ո՛չ դէրք, ո՛չ ապագայ, ո՛չ ընտանիք և ո՛չ ալ հոմանունի, և թէ՛ ձեր պանդոկին հաշիւը չէք վճարած ինը ամիսէ ի վեր:

— Ա՛հ, լռեցէ՛ք, հեծեց Փէնսըլէ:

— Ձեզի կը հետեւիմ արդէն իսկ քանի մը շաբաթէ ի վեր: Ձեզի զրկեցի իմ ծանուցումս. «Յուսահատնե՛ր, արժեցուցէք ձեր յուսահատութիւնը: Ամէն տեղեկութեան համար դիմել Պ. Պոսթէն Վանթրի, 17, Օրէլիէն-Լամպեր փողոց»:

— Լուրջ չէր թուեր:

— Լուրջ չէ՞ր թուեր: Ա՛հ, ամէնքդ ալ նոյնն:

էք: Մտիկ ըրէք. եկած եմ ձեզի առաջարկել՝ դրամ շահելու և երջանիկ ծերութիւն մը ապահովելու միջոցը:

— Պիտի ուզէի քննալ, կակազեց Փէնսըլէ:

Պոսթէն մատները կրճտեց անհամբերութեամբ:

— Շուտով, շուտով, ըսաւ: Ձգեցէ՛ք որ նախ ինքզինքս բացատրեմ: Անշուշտ լսած էք խօսուելը՝ փրօֆէսէօր Օթթոյ Տիւփոնի մասին:

— Ոտնաբո՞յժը:

— Եթէ կ'ուզէք, Միայն թէ՛ անիկա անդամները չ'ուզղեր, այլ նկարագիրները:

— Ուրեմն՝ չեմ ճանչնար զինք:

— Փրօֆէսէօր Օթթոյ Տիւփոն՝ համաշխարհային համրաւ վայելող բուժարան մը ունի: Հոն ան կը կիրարկէ իր հնարած մէկ դարմանումը՝ որուն նպատակն է ձեւաւորել, փոխակերպել նկարագիրները: Երկչոտ պարոն մը կը ներկայանայ. «Պիտի ուզէի ազդեցիկ ըլլալ»:

Ներարկում մը: Տասը օր հանգիստ: Եւ ահա մարդուկը տուն կը վերադառնայ՝ պատըշգամը կանգնած միատէրի մը խառնուածքով: Մըտային անդամաբուժումը դեռ երիտասարդ և շատ նուրբ գիտութիւն մըն է: Ամենափոքր սխալը կրնայ յառաջ բերել անասելի աղէտներ: Ասոր համար է որ փրօֆէսէօր Օթթոյ Տիւփոն՝ իր յաճախորդներուն ներարկում ընելէ առաջ՝ իր արտադրութիւններուն զօրութիւնը կը փորձէ օգնականներու վրայ, զորս մենք կը կոչենք «նկարագիր փորձողներ»: Բուժարանը քսանեակ մը ունի ասոնցմէ: Բայց որովհետեւ մեր յաճախորդները ամէն օր կ'աւելնան, հրահանգ ստացայ քանի մը հատ եւս գործի առնել: Անմիջապէս ձեր մասին մտածեցի այդ պզտիկ աշխատանքին համար:

Ձեզի կը տրուի բնակարան, սնունդ, լուսացք: Կ'օգտուիք սքանչելի պարտէզէ մը. և ձեր պաշտօնակիցներուն ազնիւ բարեկամութենէն: Ռոճիկը արքայական է: Երկու տարիէն ազատ էք մեզմէ հեռանալու, եւ մինչեւ ձեր կեանքին վերջը՝ կը ստանաք հանգստեան թոշակ մը՝ որ համեմատական է ձեր ծառայութեան տեւողութեան:

Յօսթէն Վանթր հանգիստ առաւ, և ուժայ մը թուք կ'լլեց՝ փափկակերի մը գոհունակութեամբ:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, երիտասարդ, վերսկսաւ ան: Ասիկա ձեզ երազկո՞տ կը ձգէ:

— Եթէ այդքան շահուէտ է ձեր մօտ աշխատիլը, ինչո՞ւ այսքան կը յոգնիք ծովախոզեր հաւաքելու համար:

— Նկարագիր փորձողներ: Բայց ամէն ուղղով չի կրնար ըլլալ տաիկա: Պէտք են կարգ մը ֆիզիքական յարմարութիւններ: Անյաղթելի դիմադրողականութիւն մը: Ակի պէս ջինջ բարոյական մը: Հոգեկան հաւասարակշռութիւն, ջղային ներդաշնակութիւն, մտային առաջնակարգ կառուցուածք: Ասոնք յատկութիւններ են զորս լայնօրէն ունիք: Ահա՛, կարդացէք սա պայմանագրութիւնը: Ձեր ստորագրութիւնը կը դնէք վարը, ձախին: Բայց աճապարեցէ՛ք, Պասթիշի կողմերը վերահաս անձնասպանութիւն մը մատնանըչեցին ինծի:

Արդէն իսկ կը գոցէր ոռմի սրուակը, և իր կազմածը կը սորքաւորէր պզտիկ մօր մը հոգածութեամբ:

Ալպէս Փէնսըլէ նաչեցաւ ձեղունի կեռին, պայմանագրի նամակագրոյժմուած թուղթին, և ուսերը ցնցեց:

— Ատիկա ընել կամ կախուիլ, ըսաւ:

— Ահա աղուոր խօսք մը, բացառանչեց Յօսթէն Վանթր՝ անոր երկարելով ինքնահոս գրիչ մը:

Երիտասարդը տախտակամածին վրայ դրաւ թուղթը, և ստորագրեց յոգնած ձեռքով մը:

— Պատրաստ եղէք վաղը առտու ժամը 9ին, ըսաւ Յօսթէն Վանթր: Բուժարանին մէկ կառքը պիտի գայ ձեր ինչքերը առնելու: Անցած տաննս պիտի վճարեմ ձեր պանդոկի հաշիւը:

Երբ ան դուրս ելաւ, Ալպէս Փէնսըլէ երկնցաւ անկողինին լայնքին, և քնացաւ խոր քուն մը՝ երազներով խճողուած: — ցեխոտ երկար ճամբայէ մը կ'երթար դէպի կապոյտ լոյս մը՝ որ կը դողդղար հորիզոնին վրայ: Եւ ամէն երեք քայլին՝ կը կորսնցնէր ինքնիրմէ մաս մը: Մաս մը, շրթունք մը, կոպ մը: «Բաւ է որ մինչեւ վերջաւորութիւնը տեւեմ» կը մտածէր: Յանկարծ ետին կը դառնար և կը նշմարէր Պ. Յօսթէն Վանթրը, որ կը վազվզէր իր ետեւ՝ քեմուխտէ պայուսակը թեւին տակ: Կարճահասակ ծերուկը կը ծռէր երեք քայլն անգամ մը՝ միսի բեկոր մը վերցընելու համար: Եւ կը ծանուցանէր. «Միա՛մ, միա՛մ, ի՛նչ աղուոր մաս: Միա՛մ, միա՛մ, ի՛նչ աղուոր կոպ»: — «Կը բաւէ՛, կը բաւէ՛», կը գոչէր Ալպէս Փէնսըլէ: Բայց միւսը գլուխը կը թօթուէր. «Ի՞նչ իրաւունքով: Ստորագրեցիք, չէ՞: Միա՛մ, միա՛մ, ի՛նչ աղուոր ականջ»:

Փրոֆէսէօր Օթթոյ Տիւփոնի դարմանատունը կը գտնուէր Փարիզի անմիջական շրջակայքը: Մեծ քառակուսի շէնք մը, ամբողջութեամբ պատուհան և պատշգամ, կը կանգնէր կեդրոնը պարտէզի մը, որ հաշուապահի ստորագրութիւններու պէս ճապուկ ծա-

ռուղիներ ունէր։ Մեծ ծառեր իրենց ստուերներով կը պարուրէին անհամար բազմաթիւներ, ուր ապաքինողները կուգային խորհրդածել իրենց անձնաւորութեան վերջին ցնցումներուն մասին։ Կեդրոնական հաստատութեան ետեւ է որ կը գտնուէր նկարագիր փորձողներու տաղաւարը, վարդագոյն կղմինտրէ տուն մը՝ երկյարկանի ու գաւիթը ծաղկաւէտ։ Նրբանցքները ծածկուած էին կտաւակով և պատերը քերթիչով աշխատուած էին։

Ամէն սենեակի դրան վրայ ծանուցագիր մը կար. «Զայրացկոտ», «Երազող», «Պարզամիտ», «Բարեկամ գրականութեան և արուեստներու», և վերջին ներարկման թուականը՝ հետեւեալ մատնանշումով. «... էն առաջ չգործածել»։

Դրան աջ կողմը՝ պզտիկ քարետախտակ մը կը կրէր պաշտօնի վրայ եղող բժիշկին ցուցմունքները. «Գոհացուցիչ վիճակ», կամ «Վերայարգարելի», կամ «Բացասական արդիւնք»։

Հիւանդապահուհի մը Ալպէս Փէնսրլէն առաջնորդեց այն սենեակը որ սահմանուած էր իրեն։ Մերկ պատեր։ Զօրանոցի անկողին մը։ Գրադարան մը։

— Անշուշտ, գիրքերու ցանկը կը փոխենք ամէն փորձէ վերջ, ըսաւ հիւանդապահուհին։ Իւրաքանչիւր խառնուածքի՝ իր ընթերցումը։ Փրոֆէսէօր Օթթոյ Տիւփոն կը խնդրէ որ պատրաստ ըլլաք մէկ ժամէն։

Փրոֆէսէօր Օթթոյ Տիւփոն՝ Ալպէս Փէնսրլէն ընդունեց հոռմէական քարադամբանի մը չափ զանգըւածեղ գրասեղանի մը ետեւէն, որուն վրայ ցցուած էին հեռաձայններ, երեսնուէ տախտակներու վրայ՝ լուսաւոր ազդարարիչներ, կատարելագործուած թքաման-

ներ և զսպանակաւոր ինքնահոս գրիչներ։ Սեղանին երկու ծայրերը գրաւած էին մարդակերներու ակռաներուն պէս շողասպիտակ եզերքով գիրքեր։ Եւ լամբ մը՝ վարպետօրէն կորացուած յենարանով՝ առողջապահական պայծառութիւն մը կը թափէր վարպետին դէմքին վրայ։ Այս վերջինը ունէր թարմ մօրթ. քաղցրահամբոյր նայուածք, և պէխ չէր ձգած։

— Դուք թիւ 14 փորձողն էք, ըսաւ ան՝ Փէնսրլէին։

— Այդ թիւը տեսայ սենեակիս դրան վրայ...

— Այսուհետեւ ձեր թիւը պիտի ըլլայ ատիկա։ Նստեցէք։ Տեսնենք, հոս է ձեր թղթածրարը. քսանըհինգ տարեկան։ Թերութիւն՝ չկայ...

Փէնսրլէ օգտակար համարեց աչքերը խոնարհել։

— Նկարագիր՝ հասարակ։ «Զ»-ի հակադդեցութիւն՝ հասարակ։ Սեւացութիւն՝ հասարակ։ Մշակոյթ՝ հասարակ։ Սեռային կազմ՝ հասարակ։ Կատարեալ է, կատարեալ։ Ճիշդ իմ փնտռած մարդս էք։

— Շատ ուրախ եմ, կակաղեց Փէնսրլէ։

Փրոֆէսէօր Օթթոյ Տիւփոն փռուեցաւ թիկնաթռնին մէջ՝ կարծես իր կզակը երկարելու համար անտեսանելի ատամնարոյժի մը, և ըսաւ։

— Այսօր ձեզի պիտի պատուաստեմ շիճուկը անսահման ինքնավստահութեան խառնուած՝ թեթեւ սրնապարծութեան և միսթիքականութեան աննշմարելի հովի մը։ Շատ երանգաւորուած, շատ նուրբ խառնուրդ մըն է ատիկա, զոր կը պատրաստեմ առաջին անգամն ըլլալով՝ քաղաքագէտի մը պահանջին վրայ։ Ներարկումէն վերջ՝ պիտի հանգստանաք ասօր օր։ Անկէ ետք ձեզ պիտի կանչեմ երազկոտ խառնուրդ մը փորձելու համար։ Յետոյ...

— Այսպէս, նկարագիր պիտի փոխեմ տասը օրը մէջ մը:

— Մօտաւորապէս:

— Բայց ահաբա՛նք է:

— Այդպէս մի՛ կարծէք: Զեր բոլոր պաշտօնակիցները պիտի ըսեն ձեզի, թէ մարդ բնաւ չի տանջուիր այս փոփոխութիւններէն:

— Եւ այսպէս երկո՞ւ տարի:

— Նոյնիսկ աւելի, եթէ ուզէք: Եւ վստահաբար պիտի ուզէք: Մտածեցէք որ ձեր նկարագիրը ըստ կամս փոխելով, կը բազմապատկէք ձեր կենսային կարողութիւնները, տարեկան երեսուն, երեսունըֆինգ կեանք կ'ապրիք, մինչ ձեր նմանները մէկ հաստ կ'ապրին, և ա՛ն ալ... Մնաց որ, կ'ուզէիք անձնասպան ըլլալ, այնպէս չէ: Երբ մարդ ինքզինք կը սպաննէ, պատճառը այն է որ չի կրնար դիմանալ իր վիճակին, չի կրնար դիմանալ ինքը իրեն...:

— Այո՛:

— Ես ալ ճիշդ կ'առաջարկեմ ձեզի՝ այլեւս չըլլալ դուք ձեզ, Պէտք էր որ գոհ ըլլայիք:

Այլպէս Փէնսըլէ հանգիստ չէր: «Հապա եթէ խենթենա՞մ» կը խորհէր: «Եւ եթէ փորձարկութիւնը ձախողի ու մեռնի՞մ...» Որովհետեւ չէր ուզեր մեռնիլ, այժմ: Բայց արդէն իսկ փրօֆէսէօրը օտքի կ'ելլէր ու կը հրէր սահող դուռ մը, որ պահուած էր միջնորմին մէջ:

Այլպէս Փէնսըլէ անոր ետեւէն մտաւ կաթնավաճառի մը կրպակին պէս սպիտակ տեղ մը: Օղը՝ դեղարան ու այրած քուրջ կը հոտէր:

Պատերուն գոմուած էին դարակներ, բեռնաւոր՝ բազմազոյն հեղուկներով լի անոթներով: Շատ երկար

սեղան մը, սենեակին կեդրոնը զետեղուած, կը կրէր ջոկատ մը մամաններ, եղջիւրածեւ, ռատիճանաւոր, թորումի և օձակերպ: Եւ այս գիտական սեղանաւորները բզիկ բզիկ կ'ընէին պատուհաններուն լոյսը: Ապակիէ մամանի մը մէջ՝ մոլեգին խոշոր կաթիլներով կը ցտակուէր կանաչորակ և կապոյտ ցոլքերով ջուր մը: Յօսթէն վանթր կը հսկէր անոր եփելուն՝ կառավարի ակնոցներ դրած:

— Ամէն ինչ պատրաստ է, հարցուց Օթթոյ Տիւփոն:

Պատին պէս ճերմակ օգնական մը երեւան ելաւ և ասիտներէն մաշած մատներովը բերաւ փօքրիկ սրուակ մը, որ գոցուած էր բամպակէ խցանով մը: Օթթոյ Տիւփոն զննեց անոր պարունակութիւնը և լեզուով դարգափեց:

— Կարծեմ պէտք պիտի ըլլայ քիչ մը ջուր խառնել տսոր: Ինչ որ է, գործածելով կը տեսնենք: Թիւ 14, իջեցուցէք տափառնիդ, բարեկամս: Մի պրկէք ինքզինքնիդ:

Այլպէս Փէնսըլէ՝ աթոռի մը վրայ նստած՝ իր մերկ յատակը կ'ընծայէր՝ չէր գիտեր ի՞նչ վիրաբուժական յարձակման: Դրտինքը մեծ կաթիլներով կը հոսէր իր դէմքին վրայ: Իրմէ քանի մը քայլ անդին կը լսէր տարօրինակ գործիքներու հնչիւնը: Աղմուկը ասեղի մը՝ որ կ'իյնար երկաթէ տուփի մը մէջ, համեստ կափկափումը քաշուող խցանի մը, խոնարհ հեծիւնը ծորակի մը: Յետոյ՝ մօտեցող քայլեր: Տաք շունչ մը՝ իր ծոծրակին վրայ: Թուսական կաշիի հոտ մը: Իր երիկամներուն վրայ՝ խոնաւ ու մեղմ հպումը կտոր մը բամպակի: Աչքերը գոցեց, Միստները սեղմեց, պատրաստուելով պատուող ցաւի մը: Յետոյքին վրայ պղզ-

տըլիկ ներարկում մը զինք ցատկել տուաւ: Սպասեց շարունակութեան:

— Այս է ամէնը, ըսաւ Օթթոյ Տիւփոն: Ազատ էք:

— Բայց...

— Թերեւս կ'երեւակայէիք որ ձեզ ցիցը պիտի հանէի: Տասը կամ տասնըհինգ վայրկեանէն պիտի զգաք պատուաստումին ազդեցութիւնը: Անձնաւորութիւն պիտի փոխէք, այնպէս ինչպէս ոչխարները բուրդ կը փոխեն և օձերը՝ մորթ: Պիտի ունենաք այն կամքը, պայծառատեսութիւնն ու ձեր վրայ հաւատքը, որոնք ձեզի միշտ պակասած են:

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ Փէնսըլէ:

Եւ ոտքի ելաւ զգուշութեամբ, ուղղեց զգեստները, դուրս ելաւ Թոսթէն Վանթրի ընկերակցութեամբ: Պարտէզին մէջ՝ Ալպէս Փէնսըլէ կը քալէր դանդաղօրէն, իր մէջ հսկելով ուրիշ ինքնութեան մը զարթումը: Յզի կնոջ մը պէս՝ կը վախնար յախուռն շարժումէ մը, սխալ քայլէ մը, անկումէ մը: Որոնք կրնային ոչնչացնել այն խորհրդաւոր էակը, որուն սերմը կը կրէր: Կը զգա՞ր ու է բան մը: Ո՛չ, դեռ ոչինչ: Իսկ հիմա՞ Միշտ ոչինչ: Հազիւ թեթեւ գըլխապտոյտ մը, քաղցր թալուկ մը, վերահաս ծնունդի մը վախը, ուրախութիւնը: Ո՞վ պիտի ըլլար ինք վաղը, քիչ մը վերջ: Գոնէ պիտի զգա՞ր մէկ անձնաւորութենէն միւսին անցքը: Պիտի փնտռէ՞ր իր նախկին վիճակը: Պիտի փնտռէ՞ր ինքզինք:

Քանի կը խորհէր այդ մասին՝ այնքան աւելի կը լեցուէր յուսահատութեան նմանող մեխամաղձոտութեամբ մը: Զէր ուզեր հեռանալ ինքնիրմէ: Այն տպաւորութիւնը ունէր, թէ կայարանի մը քարափին վրայ կը գտնուէր և արագասլաց չոզեկառք մը ընդմիշտ

պիտի տանէր իր լաւագոյն բարեկամը. թերութիւններով նեխած, մաւյլ և անզօր բարեկամ մը, ոչ շատ խելացի, ոչ շատ բարի, ոչ շատ անկեղծ, բայց և այնպէս ազնիւ մանչ մը, ինքն իսկ: Եւ կը խորհէր նաեւ այն հին հազուատներուն, ընտանի, թօշնած, անփոխարինելի և զօրս մարդ չի յանդգնիր նետել, կամ կը խորհէր աղտոտ արուարձաններու այն տեսարաններուն՝ որոնց խեղճուկ հմայքը ձեզ կը վիրաւորէ ցկեանս: Կը գթար իր սեփական բախտին վրայ: Կուլար իր սեփական կորուստին համար: Աւելի լաւ էր մեռնիլ, քան ապրիլ ինքնիրմէ տարբեր մէկուն մէջ: Եւ ի՞նչ առաւելութիւններու համար, Աստուած իմ: Քանի մը սո՞ւ, գիւղական հանգիստի մը ապահովութիւնը: Ասո՞վ է որ կը յաւակնէին զինք ողորբել՝ այն անձին դիմաց զոր պիտի ըլլար: Իսկ եթէ մերժէ՞ր փոխուիլ: Իսկ եթէ նախընտրէր ինքզինք մնալ:

Յետոյքին վրայ թեթեւ այրուցք մը զինք կանչեց բժշկական իրականութիւններուն: Թոսթէն Վանթրի կողմը դարձուց՝ զայրոյթէն և վճռականութենէն ձեւափոխուած իր դէմքը:

— Խարեցիք զիս, պատուաստի փերեզա՛կ, գոչեց: Բայց ձեզի կանխաւ կը յայտնեմ, որ վաղն իսկ կը հեռանամ այս վարնոց տունէն: Եւ ոստիկանութեան պիտի մատնեմ ներարկման միսի ձեր առեւտուրը: Պզտիկ արհեստ մըն է որ պէտք է արգիլուի վստահաբար: Ձեզ ծակը պիտի դնել տամ, ձեզ և ձեր վարպետը ըլլալիք Օթթոն, նախ քան որ զիս մաղի վերածած ըլլաք: Եւ մի՛ ծիծաղիք յիմարի պէս, ապա թէ ոչ՝ ծնօտնիդ կը խոթեմ ձեր ծոծրակին մէջ:

— Տէ՛ր իմ, բացականչեց Թոսթէն Վանթր, չափը շատ դրած ըլլալու են:

Եւ շրթունքներուն տարաւ արծաթեայ պղտիկ սուլիչ մը:

— Ի՞նչ ունիք:

— Ոչինչ, ոչինչ, կը կտկազէր միւսը: Շարունակ ենք մեր պտոյտը, եթէ կը հաճիք: Կը տեսնէ՞ք այդ երկու մասնկամարդ կիները որ կը շրջապային պարտէզին մէջ, նկարագիր փորձող կիներ են: Թիւ 1 պիւս և թիւ 5 պիւս, եթէ չեմ սխալիր: Կիները «պիս» են մեր քով:

— Աջ կողմինը հաճելի է ինծի, ըսաւ Փէնսըլէ: Բարութիւնն ունեցէք...

Բայց չկրցաւ աւարտել: Երկու հսկաներ, եկած՝ Ֆոսթէն Վանթրի կանչին վրայ, բռնեցին զինք անութներէն և ոտքերէն:

— Փրոֆէսէօրին տարէք զինք, հրամայեց Ֆոսթէն Վանթր, ըսէք իրեն որ փութով յարգարում մը ընէ:

Փէնսըլէ կը մաքառէր զսպումին դէմ, մոնչելով, լորձնոտելով, կատաղօրէն խածնելով: Զայն տեսնելուն պէս՝ փրոֆէսէօր Օթթոյ Տիւփոն կապել տուաւ զայն աթոռի մը վրայ, և ուրիշ ներարկում մը ըրաւ, առաջինէն երկու սանթիմէթր անդին:

— Ներեցէք, ըսաւ, ստիպուած եմ քիչ մը խարխափել տպալուծած անձնաւորութիւնը գտնելէ առաջ: Ասոնք արհեստին անպատեհութիւններն են: Ի՞նչպէս էք այժմ:

— Լաւ, ըսաւ Փէնսըլէ, բայց չեմ ուզեր որ այլեւս մարդ մօտենայ ինծի: Առանձին պիտի վերադառնամ սենեակս:

Ֆոսթէն Վանթր երեւցաւ դրան բացուած քիչ մը:

— Ուրեմն, ահա հանդարտեցանք, ըսաւ ան:

Փէնսըլէ ուսերը թօթուեց: Խաղաղ, զօրաւոր,

ապահովուած կը զգար ինքզինք: Ոեւէ բան ուէ մէկուն հրամայելու տենչ մը՝ որ զինք կը նեղէր քերուրտութի մը պէս:

— Ծաղիկներ կ'ուզեմ սենեակիս մէջ: Եւ շուտ չարժեցէք:

Իր ձայնին հնչիւնը հաճելի եկաւ իրեն: Պայծառ և առնական էր ան:

— Կարծեմ այս անգամ յաջողեցանք, ըսաւ փրոֆէսէօր Օթթոյ Տիւփոն՝ Ֆոսթէն Վանթրի: Լաւագոյն յաջողութիւններէս մէկն է:

Ալպէս Փէնսըլէ որոշ հպարտութիւն մը կը զգար՝ տեսնելով իրեն դարձած այդ հետաքրքիր դէմքերը: Երկու մասնագէտներու հիացումը կը գրգռէր ինք: Բժիշկն ու իր օգնականը իր մէջ կը տեսնէին անթերի տիպար մը, կատարելութիւն մը:

— Հանեցէք սա կապերը, ըսաւ:

Երբ ազատ եղաւ, ոտքի ելաւ ու ձեռքերը երկարեց փրոֆէսէօրին:

— Տը', թիւ 14, ըսաւ միւսը. զիրար պիտի տեսնենք տասը օրէն:

Յեղակարծ տխրութիւն մը ճմլեց Փէնսըլէի սիրտը:

— Ի՞նչպէս՝ տասը օրէն:

— Է՛հ, այո, ձեզ երազկոտի մը վերածելու համար:

— Բայց ես չեմ ուզեր երազկոտ ըլլալ: Ի՞նչ է այս պատմութիւնը: Շատ լաւ եմ այսպէս:

Բոռնցքով հարուածեց սեղանը: Օթթոյ Տիւփոն ոչինչ պատասխանեց: Եւ թիւ 14ը կրցաւ զգայացունցել մը կատարել, թեւերը օրօրելով և կրունկները չոր կերպով հնչեցնելով սալաքարերուն վրայ:

Յաջորդ օրը՝ Ալպէս Փէնսըլէ ուշ ելաւ առաւել, հագաւ գորշ սենեկազգեստն ու հիւանդներու բամպակեայ գտակը, և պարտէզ իջաւ: Պարզ վանդակորմ մը կը զատէր նկարագիր փորձողներուն վերապահուած բակը՝ ընդարձակ պարտէզէն, ուր կը պտըտէին յաճախորդները: Ալպէս Փէնսըլէ նստեցաւ երիտասարդ կաղնիի մը շուքին և գիրք մը բացաւ ծունկերուն վրայ: Օգը մեղմ էր: Արեւու բիծեր կը դողային ծառերու կանաչ շուքին մէջ: Կը լսուէր ծղրիթներուն երգելը: Ապա՝ յանկարծ՝ շոգեկառքի մը սողոցը կը հասկցնէր այս խաղաղութեան ճշմարիտ տատիճանը:

Երիտասարդը քնացաւ շուտով, և հատորը սահեցաւ ձեռքէն: Թիթու խնդուք մը զինք արթնցուց: Աչքերը բացաւ: Իրմէ քանի մը քայլ անդին՝ նախորդ օրուան երկու կիները նստած էին ու եռանդով կը խօսակցէին:

Ալպէս Փէնսըլէ զանոնք բարեւեց գղտկը հանելով: Անոնք պատասխանեցին զլխու հակումով մը: Եւ յանկարծ երկուքէն կրտսերագոյնը խօսք առաւ:

- Դուք նոր փորձողն էք:
- Այո, տիկին:
- Օրիորդ:
- Պէտք էր կռահէի:
- Եւ ի՞նչ էք այսօր:
- Ինչ ե՞մ:
- Այո, այսինքն, ի՞նչ է՝ ձեր նկարագիրը:
- Կամապա՛շտ, թեթեւ անպարծալութեամբ մը և միսթիքականութեան աննշմարելի հովով մը:

— Ի՞նչ աղուոր է: Ես՝ փափկասիրտ եմ, պզտիկ անմեղութեամբ մը, արեւելեան հնչտանքի յիշատակով մը՝ որ մեծ է բանաստեղծութեան փոչեհատիկի մը չափ:

— Դուք ալ գէշ վիճակի մէջ չէք: Բանի՞ օրուան համար:

- Տակաւին հինգ օր:
- Ես՝ ամբողջ ինը օր ունիմ:
- Բախտաւոր էք:
- Ինչո՞ւ:
- Միշտ նեղացուցիչ է փոխուիլ:
- Մերժեցէք փոխուիլ:
- Նայէ՛, մայրի՛կ, ի՛նչքան կամք ունի: Հրաշալի՛ է:

— Տիկինը ձեր մա՞յրն է:

Աղջիկը խնդաց:

— Ոչ, զինք մայրիկ կը կոչենք, որովհետեւ փորձող կիներուն ամենէն հինն է: Մեզի խորհուրդ կուտայ, մեզ կ'առաջնորդէ...

Ալպէս Փէնսըլէ մօտեցուց աթոռը, և խօսակցութիւնը շարունակուեցաւ, արագ ու զուարթ, այն տատիճան՝ որ մոռցան ճաշի ժամը: Թիւ 14ը պատմեց իր դժբախտութիւնները և փոխադարձաբար իմացաւ, թէ՛ օրիորդը կը կոչուէր Եփրատ վէհային, թէ՛ անոր ծնողքը մեռած էին, և թէ՛ Յօսթէն Վանթր ազատած էր զայն այն միջոցին երբ Սէնին մէջ պիտի նետուէր: Ան ունէր աղուոր դէմք մը՝ քիչ մը երկար, գունատ այտեր, մեծ աչքեր՝ դիւրաստ, անհամեստ, խոնաւ կանաչով մը, որոնց նայուածքը կը զովացնէր ձեզ՝ ուժպ մը ջուրի պէս:

— Պիտի ճօճէի: Կը վախնայի: Եւ յանկարծ՝ զգացի որ ձեռք մը կը բռնէր ուսէս:

- Օրհնեա՛լ է Աստուած, բացազանչեց Փէնսըլէ:
- Ազնիւ էք:
- Բայց ո՛չ, եսասէր եմ:

Երկու փորձողներ՝ Փէնսըլէի պէս նոյն գորշ սենեկազգեստը հագած՝ անցան իրենց առջեւէն:

11048-54 (5122-56) Է584011

— Թիւ 7ը՝ «սմանդուկ» է այսօր, ըսաւ Եոլանտս, Իսկ Թիւ 12ին վերջին օրն է իբրեւ «զայրացկոտ բայց խորքին մէջ բարեմիտ»:

— Կեանքը տխուր ըլլալու է հոս, հառաչեց Փէնսըլէ:

— Այդպէս մի կարծէք, ըսաւ մայրիկը: Շատ համերաշխ, շատ բարեկամական պզտիկ խումբ մը կը կազմենք... Պիտի տեսնէք, եթէ երկար մնաք մեր մէջ...

— Երկար պիտի մնամ, ըսաւ Ալպէս:

Եւ Եոլանտի ուղղեց մօնկոյ աշխարհակալի նայուածք մը՝ որ խոնարհեցունց երիտասարդ կնոջ կոպերը:

Կէս օրէն վերջ, Օթթոյ Տիւփոն համախմբեց բոլոր զոյգ Թիւերը, տիպարներու տողանցքին համար:

Ճոխօրէն զարգարուած նստարաններով մեծ սրահի մը մէջ պատրաստած էին բարձրաւանդակ մը, բազրիք մը և փոխադրական միքրոֆոն մը: Յաճախորդները նստած էին մուկին մէջ: Պօսթէն Վանթր՝ բեմին վրայ կանգնած՝ կը ծանուցանէր իւրաքանչիւր Թիւի յատկանիշները, և հանդիսականները յետոյ կը խօսակցէին ներկայացուած ենթակային հետ: Այն քաղաքագէտը, որ Ալպէս Փէնսըլէի խառնուածքը ապրապրած էր, պզտիկ կլորիկ պարոն մըն էր՝ չիկագոյն մորթով և փիղի խորամանկ աչքերով: Սքանչացած էր յաջողութենէն:

— Վստա՞հ էք թէ արդիւնքը նոյնը պիտի ըլլայ ինծի համար, կը հարցնէր փրօֆէսէօրին:

— Բացարձակապէս վստահ: Պատուաստը քիչ մը պիտի յարմարցնենք ձեր ներկայ վիճակին, բայց կըրնաք ապահով ըլլալ կատարեալ նմանութեան մը մասին:

— Շատ լաւ է, շատ լաւ է: Եւ, ըսէ՛ք տեսնեմ, Թիւ 14, երբեք չէ՞ք կասկածիր ձեր կարծիքին մասին:

— Երբե՛ք:

— Իսկ եթէ կուսակցութեան կարգապահութիւնը արգելէ՞ր ձեզ արտայայտել ձեր բուն մտածումը:

— Հակառակ ոտոր՝ պիտի արտայայտէի զոյն:

— Ա՛յ, ա՛յ, ա՛յ: Բայց շատ ծանրակշիռ է ատիկա:

— Ուրիշ կուսակցութեան մը պիտի միանայի: Ի հարկին՝ կուսակցութիւն մը պիտի ստեղծէի:

— Լա՛ւ, լա՛ւ: Իսկ եթէ... իմանայիք որ ձեր ընկերակցութիւնն անհաւատարիմ է ձեզի... Ենթադրութիւն մըն է, չէ՞:

— Դաստակները պիտի տրորէի, պիտի ապտակէի զոյն և դռնէն դուրս ընէի:

— Է՛հ, լա՛ւ, կը տեսնէ՞ք, պէտք է մեղմել ատիկա, հառաչեց կլորիկ պարոնը՝ Օթթոյ Տիւփոնի դառնալով:

— Ինչպէս որ կը փափաքիք: Բայց դիտել կուտամ, որ միշտ կրնաք, գործածութենէ վերջ, մեզմէ պահանջել ձեր ուզած յարգարողմները:

Ալպէս Փէնսըլէ հեռացաւ սրահէն, յարգալիբ հիացման շշուկներու մէջ: Նոյնիսկ, խորը նստած կին մը ծափահարեց և պոռագ:

— Կեցցէ՛:

Նրբանցքներուն մէջ՝ Փէնսըլէ հանդիպեցաւ քա-

նի մը պաշտօնակիցներու, որոնք զինք չնորհաւորեցին թթու կերպով:

— Շատ հաւնեցան ձեզի:

— Բայց սխալ կ'ընէք՝ այդքան չարհարուելով:

— Դիտեցէք, որ այս նկարագիրը շատ նպաստաւոր է ձեզի: Իրապէս չեմ երեւակայեր որ ուրիշ ուէ բան կարենայիք ներկայացնել:

Այս պաշտօնակցական նախանձը, այս ճղճիմ կատարանութիւնը կը սրտնեղեցնէին Ալպէս Փէնսըլէն: Կարելի եղածին չափ շուտ խոյս տուաւ դէպի պարտէզ: Եոլանտ Վէնստն կը սպասէր իրեն, նոյն տեղը: Բայց այս անգամ առանձին էր:

— Վերջապէս, ձեզ կը վերադառնեմ, բացառանշեց: Ձեզի հետ շաղակրատելու պէտք ունիմ, այս ծիծաղելի նիստէն վերջ: Մարդիկ խեղճուկ եւ չար են:

— Որովհետեւ յաջողութիւնն ունեցաք, ըսաւ օրփորդը:

— Այդպէս կը կարծեմ:

Եոլանտ միացուց ձեռքերը, և իր դէմքը լուսաւորուեցաւ պաշտելի քաղցրութեամբ մը.

— Ձեր տեղը հպարտ եմ ես: Պատմեցէք ձեր տըպաւորութիւնները:

Փէնսըլէ նստաւ անոր քով, և խօսելով հանդերձ կը դիտէր անոր դէմքը: Յուզիչ, դիւրազգաց զեղեցկութիւն մը ունէր, որ պաշտպանութիւն կը հրաւիրէր: Եւ Ալպէս Փէնսըլէ անչափելի տենչն ունէր մէկը պաշտպանելու: Ինքզինք կը զգար աւելի զօրաւոր, աւելի՛ կայտառ, աւելի քաղցրօրէն պատասխանատու՝ այս անպաշտպան աղջկան դիմաց: Ինք էր տէրը: Մէկ ձեռքը դրաւ Եոլանտի ծունկին: Աղջիկը

սարսափ և ճակատը խոնարհեցուց: Բայց քայլեր կափկափեցին ծառուղիին խիճերուն վրայ: Այն ատեն, Ալպէս ըսաւ պարզօրէն.

— Եոլանտ, կրնաք վստահութիւն ունենալ իմ վրաս:

Ինչ որ ոչինչ կը նշանակէր, բայց կը հնչէր բաւարար ազնուականութեամբ մը:

Յաջորդ օրերը՝ հեշտօրէն պայքարեցաւ իր սիրոյն մտածման դէմ: Ո՛չ թէ անհաճոյ կուգար իրեն՝ սիրահարուած ըլլալը: Բայց կանոն է, որ մարդ պէտք է իր զգացումներուն արժէքը զգայ՝ նախ ուրանալով զանոնք: Եւ տարօրինակ կերպով հաճոյք կ'առնէր, տեսնելով փուռումը իր կասկածներուն՝ երբ պարզապէս կը նշմարէր թանկագին կերպարանքը: Կ'երազէր անոր մասին: Անոր և իր միջև գործի մեղկ տեսարաններ կ'երեւակայէր, որոնք գգուանքներէ աւելի կը սպասէին զինքը:

Կիրակի իրիկուն մըն էր, կրակմարէն քանի մը վայրկեան առաջ, որ զայն համբուրեց բերնին վրայ: Եոլանտ ինքզինք պաշտպանեց միայն տեսակ մը կենդանային պզտիկ մնչիւնով, որմէ խորհրդաւոր կերպով հպարտացաւ Փէնսըլէ: Խաւարը այնքան թանձր էր, որ հազիւ կը գուշակէր աղջկան դէմքը: Կը փակէր աչքերը, իր համբոյրը կ'առաջնորդէր՝ հետեւելով անանասի թեթեւ բոյրին, որ դուրս կուգար այդ շրթունքներէն, որոնք կը գտնուէին իրեններուն բարձրութեան: Եւ երբ վեր կ'առնէր կոպերը, իրմէ քանի մը մէթր անդին կը նշմարէր զմայլած երկու ականարկներու շողացումը:

Յաջորդ օրը, Ալպէս Փէնսըլէ կէսօրէն վերջ ժամը

հինգին միայն տեսաւ Եփրատ վէտանը: Այս վերջինը վճռական քայլերով կը քալէր պզտիկ ծառուղիին մէջ զոր ընտրած էին իրենց մամադրութիւններուն համար: Ալպէն մօտեցաւ անոր և ձեռքերը բռնեց: Բայց միւսը ցնցումով մը ձերբազատեց ինքզինք ու սկսաւ խնդալ:

— Ի՞նչ ունիք, ըսաւ Փէնսըլէ:

— Ե՞ս: Ոչինչ:

Նայեցաւ աղջկան: Բան մը փոխուած էր անոր մէջ: Անոր նայուածքը կոշտ էր: Գլուխը բարձր կը բռնէր: Լիւսերուն կը խնդար, անկեղծութեամբ մը, անպատկառութեամբ մը՝ որ զարմացուցին զինք:

— Ինչո՞ւ ձեզ չտեսայ այս առտու, յարեց Փէնսըլէ:

— Պատուաստուածի դացած էի:

Բռնուն վախ մը պատեց խեղճ Փէնսըլէի հոգին:

— Եւ... և... ի՞նչ էք այժմ, կակաղեց:

— «Խոհուն կին, յատակատես, տիրական, առեւտուրն ու լաւ ճաշերը սիրող»: Փրոֆէսէօր Օթթոյ Տիւփոն չատ գոհ է:

Զմայլած կը թուէր ան այս նոր նկարագիրէն, ինչպէս նոր շրջազգեստէ մը:

Ալպէն Փէնսըլէ՝ յուսահատութենէն զգեստնուած՝ ինքզինք ձգեց պզտիկ նստարանի մը վրայ:

— Ի՞նչ, ի՞նչ, մռնչեց: Կարելի՞ բան է որ այդ սքանչելի էակը, քաղցր, զգայուն, երազկոտ...

— Կրնա՞ք հրաժեշտ առնել անկէ:

— Ուրեմն կրնամ հրաժեշտ առնել իմ սէրէ՞ս:

— Ատիկա ուրիշ խնդիր է: Նախ՝ հաճելի էք ինձի: Իմ ուզած մարդս էք բաւական: Միայն ձեզմէ պիտի պահանջեմ որ պիտ ձգէք և աւելի յաճախ կըտրէք եղունգնիդ:

— Եփրատ, Եփրատ, Կարելի՞ բան է...

— Ամէն ինչ կարելի է այս տան մէջ, սիրելիս: Սիկար մը ունի՞ք: Ո՞չ. կը պաշտեմ սիկարը: Հա՛, այո՛, ի՞նչ կ'ըսէի: Մօտս նստեցէք: Եւ այդ աղետուած կերպարանքը մի՛ առնէք: Ահա՛, կը համբուրեմ ձեզ:

Հակեցաւ Ալպէնի վրայ, և անոր շրթունքները ճզմեց՝ դիտակից և վաղածանօթ համբոյրով մը:

— Ո՛ւֆ, ի՞նչ աղուոր է, յարեց:

Խուլ զայրոյթ մը կը բանէր Ալպէն Փէնսըլէի մէջ: Բարկացած էր Եփրատ վէտանի դէմ՝ այս աղետալի փոփոխութեան համար, իբրեւ թէ ան իրապէս պատասխանատուն ըլլար: Կ'արհամարհէր զայն՝ որ հաճոյք կ'առնէր այս փոփոխութենէն: Կ'ատէր զայն՝ որ դոյզն զղջում մը իսկ չէր զգար այս փոփոխութեան համար:

— Դուք... դուք առնակին մըն էք, ըսաւ ակուններուն մէջէն: Բայց մի մոռնա՞ք մէկ բան՝ կը հրամայեմ: Պիտի ճկեմ ձեզ, պիտի փչրեմ ձեզ:

Եփրատ տխմար խնդուք մը արձակեց:

— Լռեցէ՛ք, պոռաց Փէնսըլէ:

Եւ ձեռքը վերցուց ապտակելու համար զայն: Բայց դեռ չարժու՞մը չաւարտած՝ ուժգին ապտակ մը կը բոցավառէր իր երեսը:

— Կամո՞ց, պզտիկս, ըսաւ աղջիկը:

Յետոյ ելաւ ու հեռացաւ, ուժգին և սխալ սուլելով սրճարանի եղանակ մը:

Այս դէպքէն վերջ Ալպէն Փէնսըլէ ցաւագին ժամեր ապրեցաւ: Կուլար իր մարած գորովին համար, կ'ատէր փրոֆէսէօր Օթթոյ Տիւփոնը, կ'երզնուր հեռանալ դարձանատունէն յաջորդ օրն իսկ: Եւ սակայն, իրեն անձանօթ վատութիւն մը զինք կը կապէր այդ

վայրին։ Աւելին։ Կը ջանար մօտենալ Եօլանտին, երբ ան դուրս կ'ելլէր կիներուն յատկացուած տաղաւարէն, երբ ան ծխելով կը շրջադաշտէր վանդակորմին երկայնքը։ Եւ զայն տեսածին պէս, տեսաւ մը հաճոյալի ջըղայնութիւն կը հանդարտեցնէր Փէնսրլէի անդամները։ Շատ շուտ՝ ստիպուեցաւ ընդունիլ թէ կը սիրէր զայն, այս նոր կերպարանքին ընդմէջէն։ Ամազոնի այդ խառնուածքին ետեւ՝ որ կը զայրացնէր զինք, այդ փակ դէմքին ետեւ՝ որ զինք կը տխրեցնէր, կը պահուէր մտերիմ բնաւորութիւն մը։ Խորհրդաւոր ու քաղցր դէմք մը՝ որուն հմայքը դեռ կ'ազդէր իր վրայ։ Փրոֆէսէօր Օթթոյ Տիւփոնի ներարկումները կը վերիվայրէին էակին մակերեսը, բայց ներքին ծաղկանուշը, հոգիին պատսպարուած խորքերը, ջերմութեան, կեանքի, սիրոյ աղբիւրը, վստահաբար անեղծ կը մնային։ Աւելի փէնսրլէ արժանաւորապէս հաշտուեցաւ Եօլանտի հետ, ընդունեց անոր քմայքները, համակերպեցաւ անոր շողակրօտանքին՝ տեսնողի մը նահատակ վերացումովը։ Կը տեսնէր աւելի անդին քան ներկայ Եօլանտը։ Փորձեց ասիկա բացատրել անոր Եօլանտ չհասկցաւ, և մտաւորական կոչեց զինք։

Մնաց որ, քանի մը օր վերջ, թիւ 14ը ինքն ալ ստիպուեցաւ անձնաւորութիւն փոխել։ «Երազկոտ» պատուաստը սխալ չափուած ըլլալով՝ «աւշային»ի վերածուեցաւ։ Մինչ այդ, փրոֆէսէօրին յաճախորդը ջնջած էր իր ապսպրանքը, և Օթթոյ Տիւփոն հարկ չտեսաւ վերայարդարելու իր փորձողին նկարագիրը։ Եօլանտ Վէնստան զժկամակութեամբ ընդունեց այն վերանորոգումը։

— Ինծի համար՝ սէրը պայքար մըն է, կ'ըսէր։ Եւ ինչպէս կրնամ պայքարել թրթուրի մը դէմ։

— Իրաւունք ունիք։ Ես ինձի կը գարշիմ, կ'ողբար Փէնսրլէ։ Խեղճ մարդուկ մըն եմ։ Արժանի չեմ ձեզի։ Ահ, եթէ միայն քաջութիւնն ունենայի ինքզինքս սպաննելու...

Գուժի գալով, Եօլանտ ջանաց անոր դարձեալ տալ քիչ մը ինքնավստահութիւն և առնական արժանաւորութիւն։ Բայց և այնպէս, չկրցաւ յաջողցնել իր դաստիարակութիւնը, որովհետեւ ինք ալ շուտով դարձաւ «տանտիկին, քիչ մը աւելորդապաշտ, և ուսողութեան հանդէպ հակուած ունեցող»։ Այդ օրէն սկսած՝ ա'լ Փէնսրլէն չհետաքրքրեց զինք։ Փէնսրլէ կը քաշկըռուէր անոր ետեւէն, ողբալի դիմումներ կ'ուղղէր անոր, և նոյնիսկ՝ անգամ մը՝ խնդրեց Գօսթէն Վանթրէն որ միջամտէ ի նպաստ իրեն։ Բայց յաջորդ օրն իսկ ինք դարձած էր «կանացի յաջողութիւններով ողողուած հաճոյամոլ, և թղթախաղի սիրահար» մը։ Եօլանտ, ապշած և հմայուած, փորձեց մօտենալ ֓էնսրլէ հպարտօրէն վարուեցաւ անոր հետ, վաղեմի Տոն Ժուանի մը ամբարտաւանութիւնը ցոյց տալով ու անդոննելով զայն, հիւանդապահուհիները դիտելու համար։ Կը դարպասէր հաստատութեան բոլոր կիներուն։ Անցած տառնին կը կեցնէր զանոնք, ծնօտնին կը բռնէր և թաւշային ձայնով մը կ'ըսէր։

— Ահ, այս աչքերը, այս աչքերը... Մարդ պիտի ուզէր խեղդուել անոնց մէջ...

Բայց իր ներքին խորքին մէջ, Եօլանտ Վէնստանի հանդէպ իր գորովը կը մնար նոյնքան վառ՝ որքան անցեալին։

Այս երկու էակները, որոնց նկարագիրները իրարու հակառակ կը գործէին, կը տանջուէին որ երջանիկ կրնային ըլլալ միայն դիպուածով, խարդա-

խութեամբ, և հազիւ քանի մը օր: Օթթոյ Տիւփոնի ասեղը անողոք կերպով կը վարէր իրենց երջանկուծ թիւնը: Իրենց բոլոր ուրախութիւնները, իրենց բոլոր վիշտերը կախում ունէին յետոյքին՝ վրայ ծիծաղելի ներարկումէ մը: Եւ այն է որ ամենէն աւելի անհանդուրժելի կ'երեւար իրենց: Ներդաշնակութեան հազունադէպ ժամերուն՝ կուլային իրենց միացման դիւրաբեկութեան վրայ: Նստարանի մը վրայ նստած ըլլալ, խօսիլ իրարու, հասկնալ զիրար, սիրել զիրար այնպէս ինչպէս կը սիրէին, և դիտնալ թէ շուտով՝ անծանօթի մը որոշումովը՝ դարձեալ օտար պիտի ըլլան մէկը միւսին: Ապրիլ՝ մշտնջենական վախովն ապագային: Վախնալ ինքն իրմէ: Վախնալ այն էակէն որ ամենէն աւելի սիրելի է աշխարհի վրայ: Կռուիլ իրարու հետ, պատուել զիրար, ներել իրարու, զարմանալ, նորէն ճամբայ ելլել նոր հաւատքով մը: Զգացումներու այս պարը կը սպառէր զիրենք այն աստիճան, որ կը շուարէին: Այլեւս չէին ըսեր «կը սիրեմ քեզ», այլ «ո՛րքան կը սիրեմ քեզ այսօր»: Այլեւս չէին ըսեր՝ «քիչ ետք այսինչ բանը պիտի ընենք, այսինչ տեղը պիտի երթանք», այլ՝ «քիչ ետք, եթէ ոչինչ փոխուած չըլլայ, այսինչ բանը պիտի ընենք, այսինչ տեղը պիտի երթանք»: Գործի ցուցատախտակը կ'ամփոփէր իրենց բոլոր յոյսերն ու բոլոր մտավախութիւնները:

— Ամսոյն 25ին համար նշանակուած եմ իբրեւ «թեթեւ կին, բայց ուրիշին երախտները սիրող»:

— Կը կարծէ՞ք որ այսուհանդերձ պիտի կրնանք համաձայն ըլլալ իրարու:

Եւրանտ կը նայէր անոր՝ սքաւ չելի տխրութեամբ մը, և կը մըմնջէր:

— Կը վախնամ որ ո՛չ, Աւպէս:

Այն տառն, փէնսըլէ կը վազէր Ծօսթէն Վանթրի մօտ, կը պաղատէր անոր՝ որ ուշացնէր ներարկումը, կամ եւրանտին պարտադրէր խառնուածք մը՝ որ աւելի յարմար ըլլար իր խառնուածքին: Զո՛ւր տշխատանք: Փէնսըլէի պաշտօնակիցները կը կարեկցէին զոյգին ձախորդութիւններուն: «Գիտնառիւծ սիրահարները», ինչպէս կը կոչէր զանոնք թիւ 13ը, նիւթ կը հայթայթէին բոլոր փսփսուքներուն: Շէյքսպիրեան հրաշալիքի մթնոլորտ մը տեղաւորուեցաւ զարմանատան մէջ: Այս ժողովրդականութենէն քաջալերուած՝ փէնսըլէ ջանաց փորձողներու ըմբոստութիւն մը կազմակերպել՝ փորձէսէօր Օթթոյ Տիւփոնի դէմ: Բայց հետեւորդ չունեցաւ: Եւրանտ ալ, իր կարգին, կը նիհարնար, կը գունատէր, կ'աղաչէր մայրիկին որ օգնէ իրեն:

— Կը բաւէ որ վաղն ալ դեռ սիրեմ զայն կ'ըսէր:

— Ապագան փորձէսէօրին ձեռքերուն մէջ է, կը պատասխանէր մայրիկը՝ գլուխը շարժելով:

Սեպտեմբեր ամսուն վերջերը, երկու սիրահարները՝ ճարահատ՝ որոչեցին իրենց հրաժարականը տալ Օթթոյ Տիւփոնի: Գացին անոր մօտ, ներկայացուցին իրենց պատճառաբանութիւնները, և սերողութիւն խնդրեցին որ չէին կրնար իր մօտ մնալ՝ մինչեւ լրացումը իրենց պայմանագրով նախատեսուած երկամեայ շրջանին: Օթթոյ Տիւփոն վեհանձն եղաւ. ոչ միայն ոեւէ տուգանք չպահանջեց, այլեւ խոստացաւ վճարել պզտիկ թոշակ մը՝ իրենց հասարակաց կեանքին առաջին երեք տարիներուն: Զիրենք իրենց նախնական նկարագրին վերադարձնելու համար ըրաւ իր վերջին պատուաստը: Անոնք այդ ներարկումը ընդունեցին իբրեւ օրհնէնք մը:

Ամիս մը վերջ կ'ամուսնանային, և երկու սենեակով յարկաբաժին մը կը վարձէին: Իտալական դրան կողմը աժաննոց չէնքի մը մէջ:

* *

Իրենց ամուսնութեան առաջին ժամանակները՝ խնդութեան ու հանգիստ անցան: Երիտասարդ ամուսինները չէին կրնար վարժուիլ այս միացման գաղափարին: Քնանալ էակի մը քով, և արթննալ նոյն էակին քով: Դուրս ելլել, ու գիտնալ թէ վերադարձին՝ նոյն դէմքը, նոյն խօսքերը պիտի ընդունին ձեզ, և թէ՛ վաղը, միւս օրերը, ձեր միջեւ պիտի չըլլան ուրիշ թիւրիմացութիւններ բացի անոնցմէ որոնց յանցաւորը միայն դուք պիտի ըլլաք: Մշտապէս ըլլալ, ուրիշ եսէ մը պատասպարուած ըլլալ:

— Ինձ կը թուի թէ կ'երազեմ, կը մրմնջէր Եռլանտ:

Եւ Ալպէս կը բռնէր անոր ձեռքերը ու շրթունքներուն կը ամսէր:

— Ի՞նչ լաւ է՝ յուսալ, նախապես: Կը յիշե՞ս ամառոնի քու ծիծաղելի ձեւերդ:

— Ծիծաղելի: Չեմ հասկնար ինչո՞ւ: Դուն է որ ծիծաղելի էիր արժէքազրկուած Տոն Ժուստի կերպարանքովդ:

Սիրայօժար կը խնդային իրենց անցեալ թշուառութիւններուն վրայ:

Կիրակի մը, որոշեցին բարեկամական այցելութիւն մը ընել փրօֆէսէօր Օթթոյ Տիւփոնի: Տուն վերադարձան տխրած և անորոշ կերպով մտահոգ:

— Տեսա՞ր, թեւ մը աւելցուցած են փորձողներու տաղաւարին, կիներու կողմը:

— Պարտէզն ալ պզտիկցուցեր են:

— Բայց ո՛չ, մեզի աւելի մեծ կ'երեւար, ահա՛ եղածը...

* *

Եւ սակայն օրերը կ'անցնէին օրերուն ետեւէն: Ալպէս մտածկոտ, սակաւախօս, ջղային կը դառնար: Եռլանտ ալ, իր կարգին, կը մերժէր դուրս ելլել, և ժամեր կ'անցընէր բազկաթոռի մը մէջ նստած՝ պատուհանին մօտ՝ դիտելով ինքնաշարժներուն պտոյտը անձրեւին տակ: Ալպէս կը կանգնէր, կը մօտենար անոր, ճակատը կը համբուրէր, և իր անկիւնը կը վերադառնար՝ մուճակները քաշկռտելով: Ժամացոյց մը կը հնչէր:

— Ի՞նչ ընենք այս իրիկուն, սիրելի՛ս:

— Ինչ որ կ'ուզես, սիրելիս:

Ալպէս Փէնսըլէ շուտով համոզուեցաւ որ մեռնելու աստիճան կը ձանձրանար իր կնոջ հետ: Եւ Եռլանտ ստիպուեցաւ այն համոզման գալ, որ ամուսնական կեանքին տարօրինակ կերպով կը պակսէր անակնկալը: Միշտ նոյն մարդը, միշտ նոյն կիւնը: Կը յիշէին իրենց կեանքը դարմանատան մէջ, ուր իւրաքանչիւր տեսակցութիւն անակնկալ մըն էր: Քիմահո՞յքի այդ շաշուրթիւնը զիրենք գէշ պատրաստած էր իրենց ներկայ կեանքին: Այն զգայութիւնն ունէին, թէ ոչ մէկ ահաւելի կամ հեշտալի բան կրնար պատահիլ իրենց: Ամէն ինչ կարգադրուած էր առաջուց: Միօրինակութեան և երջանկութեան դժուր մը: Ալպէս Փէնսըլէ գաղանօրէն հոմանունի մը առաւ: Եւ Եռլանտ սիրահար մը առաւ: Բայց այս երկու կապերը կարճատեւ եղան: Վերադարձան իրարու, սրտաբեկ ու զղջալով: Իրարու խոստովանեցան իրենց մեղքը:

— Խաբեցի քեզ, սիրելիս:

— Ե՛ս ալ խաբեցի քեզ, սիրելիս:

Շատ դուռնատ էին: Ալպէս, ձայնը մռայլ, ճակատը կնճռոտած, փորձեց արգարացնել իր վարմունքը:

— Կըմբռնես, առաջ քեզ կը խաբէի քեզի հետ: Տասը օրը մէջ մը դուն էիր և դուն չէիր, ես էի և ես չէի...

— Ի՛նչպէս կը հասկնամ քեզ:

— Կը վախնայի քեզ կօրսնցնելէ: Բայց ամէն անգամ որ կը կօրսնցնէի, անբացատրելիօրէն կը վերագտնէի քեզ ուրիշի մը մէջ: Խուսափուկ էիր և ներկայ: Կը պատկանէիդ ինծի, առանց ինծի պատկանելու... չեմ կրնար բացատրել...

— Կը յիշե՞ս այն օրը երբ քեզի ըսի. «Ինծի համար սէրը պայքար մըն է»: Զգեսնուած, աղտոտ, պրզտիկ մարդուկ մըն էիր: Ի՛նչքան պիտի ուզէի որ յանկարծ այդպէս ըլլայիր նորէն...:

— Իսկ ես, ի՛նչքան պիտի ուզէի որ այդ ալլանդակ բանգէտ կիներ դառնայիր նորէն, ուսողութեան մէջ զօրաւոր...

— Օ՛հ, Ալպէ՛ս, Ալպէ՛ս: Ինչե՛ր կօրսնցուցինք: Եօլանտ սկսաւ լալ:

— Մեր ամբողջ կեանքին մէջ, կը հեծէր ան, դուն պիտի ըլլաս քեզ, և ես պիտի ըլլամ զիս: Ահա ելի՛ է, այնպէս չէ՞:

Եւ Ալպէս, պզտիկ համբոյրներով անոր այտերը լզելով՝ կը մրմնջէր...

— Օ՛հ, այո՛, ահա ելի է, Եօլանտ: Օ՛հ, այո՛, ահա ելի է:

— Եթէ միանինք մեզնէնք...
Ալպէս ժպիտ մը հանձնեց:

— Պօսթէն վանձր ժամանակին պիտի հասնէր մեզի արգելք ըլլալու համար:

— Չեմ կտտակեր, ըսաւ Եօլանտ:

Բայց յանկարծ ճիշ մը արձակեց: Ալպէս Փէնսըլ տթոռէն ցտաքած էր: Ուրախութենէն այլափոխուած դէմք մը ունէր, աչքերը խենթ, բերանը՝ բաց:

— Մտիկ ըրէ՛, մտիկ ըրէ՛, բացագանչեց Ալպէս: Գաղափար մը ունիմ...

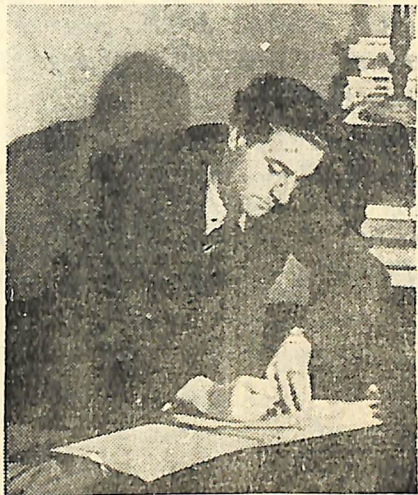
*
**

Յաջորդ օրը, Ալպէս Փէնսըլ և իր կինը կը վերջստանձնէին իրենց պաշտօնը Օթթոյ Տիւփոնի մօտ:

Վ Ե Ր Զ

2 n.

ՀԱՆՐԻ ԹՐՈՒԱՅԱ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0301939

ԶԻՆ 15 ՄԻԼԻԷՄ
ԱՄԵՐԻԿԱ 10 ՍԷՆՔ
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 3 ՖՐ.

Թարգմանիչին հասցեն՝

S. BALEKDJIAN

B. P. 889

LE CAIRE (Egypte)